

ELEKTRONICKÉ PUBLIKOVANIE A AKADEMICKÉ KNIŽNICE

(na príklade Univerzitetnej knižnice Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)

Daniela Džuganová – Zuzana Sadloňová

Abstrakt

Cieľom príspevku je predstaviť novú odbornú činnosť, ktorej sa venuje Univerzitná knižnica UPJŠ v Košiciach od roku 2007 po súčasnosť – elektronického publikovania. Od vzniku Útvary edičnej činnosti UK až po pozitívnu organizačnú zmenu v podobe samostatného Oddelenia edičnej činnosti UK. Vznik e-shopu Unibook a predaj elektronických publikácií UPJŠ, vrátane sprístupnenia „voľných“ elektronických publikácií.

Kľúčové slová: elektronické publikovanie, Univerzitná knižnica UPJŠ v Košiciach, e-publikácie, predaj e-publikácií, Unibook

Abstract

The aim of this paper is to present a new professional activity, which is done by the University Library UPJŠ from 2007 to the present – electronic publishing. Since the establishment of the Department publishing activities of UK to positive organizational change as a separate Department of publishing activities UK. The emergence of e-shop Unibook and sale electronic publications UPJŠ, including granting access to "free" electronic publications.

Keywords: electronic publishing, University Library UPJŠ in Košice, e-publication, sale e-publication, Unibook

K 31. decembru 2007 rozhodlo vedenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej UPJŠ) o zrušení vydavateľstva a zrušení univerzitetnej predajne. Následne prebehla inventarizácia materiálu a skladových zásob. Nepoškodené skladové zásoby materiálu a tlačiarenské zariadenia boli odpredané a obsahovo zastarané nepredajné tituly rovnako ako poškodené skladové zásoby materiálu zlikvidované odvozom do zberných surovín. Hlavným dôvodom tohto vážneho rozhodnutia bola neefektívnosť výroby a vysoké finančné náklady na prevádzku. Elektronické publikovanie na univerzite neexistovalo. Autori

riešili individuálne potrebu zverejniť elektronické publikácie, napr. prostredníctvom poskytovateľov elektronického úložiska na rôznych komerčných serveroch.

Nutnosť riešiť komplexnú problematiku vydávania publikácií, s prihliadnutím na maximálnu efektívnosť a hospodárnosť, viedli v roku 2008 vedenie UPJŠ k rozhodnutiu kreovať útvar Edičnej činnosti v rámci organizačnej štruktúry Univerzitnej knižnice. Prvé kroky viedli k vypracovaniu smernice o Edičnej činnosti na UPJŠ, ktorá definovala ciele, podmienky a mechanizmus vydávania neperiodických a periodických publikácií v tlačenej i elektronickej podobe. Vedenie univerzity schválilo jednotný vizuálny štýl, ktorý záväzne upravuje vizuálnu a grafickú stránku dokumentov používaných v administratívnom styku, vysokoškolských učebných textov a podmienky používania loga univerzity a jednotlivých fakúlt. Procesom verejného obstarávania bol vysúťažený externý dodávateľ grafických, tlačiarenských a knihárskych služieb. Efektívnosť samotného výrobného procesu a náklady na prevádzku tak v plnej miere znášal dodávateľ. Plynulý prechod od vydávania publikácií vo vlastnej réžie k dodávateľskej platforme úspešne podporila aj činnosť novo kreovanej Edičnej rady univerzity. Elektronické publikovanie bolo zabezpečené vo veľmi obmedzených podmienkach prostredníctvom webovej stránky univerzity. Archivácia a administrácia bola možná iba sprostredkované v kooperácii s fakultami a univerzitnými pracoviskami. Čo bolo značne nepružné a zdĺhavé. Dlhodobým cieľom bolo vytvorenie trvalého úložiska elektronických publikácií vo vlastnej správe. Rovnako procesom verejného obstarávania boli vybrané dva podnikateľské subjekty na zabezpečenie predaja vydavateľskej produkcie UPJŠ mechanizmom komisionálneho predaja. Náklady na chod predajných priestorov sa takto preniesli na externé predajne. Tým boli zavŕšené všetky počiatkové a nevyhnutné úlohy na zabezpečenie vydávania publikácií v inovovaných podmienkach.

Rok 2009 znamenal vo všeobecnosti stabilizáciu v univerzitných podmienkach. Na základe získaných praktických skúseností a poznatkov z oblasti vydávania publikácií bola vypracovaná nová smernica o edičnej činnosti a schválený pokyn rektora na zabezpečenie vnútorného obehu účtovných dokladov, ekonomických a finančných vzťahov so zameraním na edičnú činnosť. V priebehu roka prebehlo nové verejné obstarávanie na dodávateľa grafických, tlačiarenských a knihárskych služieb čím sa zabezpečil plynulý chod útvaru.

V roku 2010 nejasnosti súvisiace s rozdielnymi nárokmi autorov publikácií na finančnú odmenu prispeli k vypracovaniu dodatku k smernici o edičnej činnosti. Táto upravuje a presne stanovuje maximálnu výšku autorských honorárov pre všetky typológie publikácií. Útvar

edičnej činnosti sa začal podieľať na príprave a spustení univerzitného e-shopu v rámci ktorého sa plánovali predávať aj univerzitné publikácie.

V priebehu roka 2011 prebehlo nové verejné obstarávanie na dodávateľa grafických, tlačiarskych a knihárskych služieb. Praktické skúsenosti z oblasti vydávania publikácií so sebou priniesli potrebu vypracovať Štatút Zlatej edície UPJŠ. V rámci štatútu sa plánujú vydávať reprezentatívne vedecké, monografické publikácie vedecko-pedagogických zamestnancov schválené novo kreovanou komisiou Zlatého fondu UPJŠ. Vznikol tak základný predpoklad na budovanie výkladnej skrine edičnej činnosti univerzity. Na základe odporúčaní Edičnej rady boli tiež schválené potrebné zmeny v smernici o edičnej činnosti týkajúce sa Licenčných zmlúv a súhlase autorov so zverejnením obsahu a obálky diela v knižničných katalógoch na Slovensku. Začali prípravy k vypracovaniu smernice o elektronickom publikovaní a hľadani trvalého technického zabezpečenia, umiestnenia a archivácie elektronických publikácií. Cieľom bolo vytvorenie Portálu vhodného ako úložisko dát manažovaného vo vlastnej správe. Čo by viedlo k výraznejšiemu zníženiu nákladov pri plnohodnotnej publikačnej činnosti autorov. V priebehu roka došlo k nárastu neuhradených záväzkov zo strany prvej z externých predajní a následne došlo zo strany univerzity k vypovedaniu zmluvy z dôvodu jej závažného porušenia.

Verejným obstarávaním bol vysúťažený nový podnikateľský subjekt na zabezpečenie predaja vydavateľskej produkcie UPJŠ mechanizmom komisionálneho predaja. Edičná rada rozhodla v roku 2012 o ukončení neefektívneho predaja publikácií prostredníctvom univerzitného e-shopu. Predaj publikácií bol zabezpečený v nasledujúcom prechodnom období cez predajné portály externých predajní.

V roku 2013 univerzita ukončila zmluvný vzťah s druhým z podnikateľských subjektov zabezpečujúcim predaj vydavateľskej produkcie z dôvodu neplnenia si finančných záväzkov. Využívajúc voľné priestory na Lekárskej fakulte zriadila Univerzitná knižnica v rámci podnikateľskej činnosti predajňu kníh. Bol spustený samostatný predajný portál, e-shop pod správou Univerzitnej knižnice zabezpečujúci elektronický predaj vytlačených publikácií univerzity na dobierku. Zároveň sa podpísali zmluvy o komisionálnom predaji s partnerskými komerčnými vydavateľstvami, čím sa značne rozšírilo predávané portfólio. Predaj vytlačených publikácií bol zabezpečený prostredníctvom univerzitnej predajne kníh, e-shopu v správe univerzitnej knižnice a externou zmluvnou predajňou a jej vlastného e-shopu.

V minulom roku bol procesom verejného obstarávania bol opätovne vysúťažený externý dodávateľ grafických, tlačiarenských a knihárskych služieb. Došlo k rozšíreniu portfólia služieb poskytovaných v predajni o možnosť kopírovania dokumentov a rozšíreniu portfólia predávaného tovaru o doplnkový kancelársky tovar. Vedením univerzity bola schválená smernica o elektronickom publikovaní definujúca ciele, podmienky a mechanizmus publikovania v elektronickej podobe. Predajný portál e-shopu pod správou univerzitnej knižnice umožnil trvalé umiestnenie a archiváciu elektronických publikácií UPJŠ. Útvár edičnej činnosti momentálne finišuje s prípravou technického riešenie pre zabezpečenie predaja elektronických publikácií prostredníctvom uvedeného predajného portálu e-shopu.

Smernica pre elektronické publikovanie bola schválená a nadobudla účinnosť v máji 2014. Smernica o elektronickom publikovaní obsahuje všetky náležitosti, povinnosti Univerzitnej knižnice a autora/zostavovateľa/editora. Univerzitná knižnica je povinná zabezpečiť ISBN číslo, zaslanie povinných výtlačkov knižniciam, sprístupnenie elektronického dokumentu v e-shope Unibook UPJŠ, sprístupnenie elektronického dokumentu v digitálnom katalógu UK a zabezpečenie ochrany elektronického dokumentu. Autor má za povinnosť doniesť návrhový list, recenzné posudky, písomné stanovisko k recenzným posudkom, anotácie, elektronickú korektúru textu a kompletný rukopis vo formáte doc, 8 CD pre napálenie povinných výtlačkov. Právny rámec elektronického publikovania zabezpečuje Licenčná zmluva, ktorú autor podpíše v prípade ak chce dať do predaja svoju elektronickú publikáciu, ale aj keď ju chce dať len na voľné stiahnutie. Pre oba prípady máme samostatnú Licenčnú zmluvu. Univerzitný e-shop beží pod aplikáciou Opencart pod najvyššou dostupnou verziou 1.5.6.4. Rozhodli sme sa pre túto aplikáciu z toho dôvodu, že bola vytvorená a určená na predaj cez internet. Je ľahko ovládateľná, má veľa možností a dá sa rýchlo inštalovať a upgradovať na vyššie verzie. Rozhodli sme sa vytvoriť e-shop s minimálnymi nákladmi. Vybrali sme a zakúpili vizuálnu tému – šablónu s názvom Polishop, ktorá spolu s Opencartom vytvára univerzitný e-shop Unibook UPJŠ, ktorý beží na školskom serveri, ktorý spravujú zamestnanci Centra informačných a komunikačných technológií. Jednotlivé vydávané publikácie sú rozdelené do dvoch hlavných záložiek a to *Predaj vydaných titulov UPJŠ* a *ostatné* – komisné tituly. Predaj vydaných titulov sa ďalej delí na kategórie podľa jednotlivých fakúlt a pracovísk univerzity: Prírodovedecká fakulta, Právnická fakulta, Filozofická fakulta, Fakulta verejnej správy, Lekárska fakulta, Ústav telesnej výchovy a športu, Univerzitná knižnica, Botanická záhrada a Rektorát. Ďalej sú publikácie členené podľa roku vydania v ktorom boli tieto publikácie vydávané. E-shop Unibook UPJŠ obsahuje

všetky predajné a voľne prístupné elektronické publikácie. Všetky publikácie sú vo formáte pdf.

Elektronické publikácie, ktoré sú určené na predaj musia splniť určité podmienky. Autor musí podpísať Licenčnú zmluvu pre vydanie elektronickej publikácie, ktorá bude určená na predaj. Ďalej musí autor doniesť všetky potrebné náležitosti, ktoré sú povinné pre vydanie elektronickej publikácie Skontrolovaný a upravený rukopis podľa štandardov platných na univerzite je ošetrený prostredníctvom softvérov Foxit a Adobe Acrobat pred neoprávnenou reprodukciou, šírením a zásahom do textu. V budúcnosti plánujeme ošetriť elektronické publikácie vodotlačou, alebo vodoznakom, ktorý sa bude nachádzať na každej stránke elektronickej publikácie. Všetky publikácie máme zatiaľ dostupné vo formáte pdf, ale budeme ich postupne rozširovať o ďalšie formáty ako je mobi, epub, ktoré sú podporované rôznymi typmi elektronických čítačiek.

Postup pri objednávaní elektronickej publikácie:

- zákazník musí byť zaregistrovaný pri kúpe e-publikácie,
- po zakúpení e-publikácie zákazníkom mu bude sprístupnená v jeho užívateľskom účte po zaplatení poplatku za e-publikáciu,
- po overení platby za elektronickej publikáciu bude táto publikácia následne sprístupnená zákazníkovi a bude mu vystavená faktúra, ktorá sa zákazníkovi zašle e-mailom,
- platba za elektronickej publikáciu je možná len bezhotovostne prostredníctvom platby na účet alebo cez internet banking,
- zákazník má svoju zakúpenú elektronickej publikáciu k dispozícii vo svojej „knižnici“ neobmedzene.

Elektronické publikácie, ktoré sú určené na voľné zverejnenie musia splniť rovnaké podmienky ako elektronické publikácie na predaj, s tým rozdielom, že autor podpisuje iný typ Licenčnej zmluvy a to Licenčnú zmluvu pre vydanie elektronickej publikácie, ktorá bude voľne dostupná. Všetky ostatné náležitosti a povinnosti musí splniť autor rovnako ako pri elektronických publikáciách, ktoré sú určené na predaj. Po splnení podmienok na vydanie elektronickej publikácie je publikácia zverejnená v e-shope Unibook UPJŠ na voľné stiahnutie vo formáte pdf.

Kontakt:

Daniela Džuganová

Univerzitná knižnica Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

email: daniela.dzuganova@upjs.sk

Zuzana Sadloňová

Univerzitná knižnica Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

email: zuzana.sadlonova@upjs.sk